

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Академияи идоракуни
давлатии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон доктори
илмҳои хуқуқшиносӣ, профессор
Фафурзода А. Д.

«03» 03 2023 с.

ТАҚРИЗИ

муассисай пешбар - Академияи идорақуни давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба диссертатсияи Яқубзода Фирӯз Нурмат дар мавзуи «Давлати дунявӣ ва хусусиятҳои муҳимми он дар замони тағйирпазирии ҷомеа (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ

Кори диссертационии Яқубзода Фирӯз Нурмат ба яке аз масъалаҳои муҳимми илмҳои сиёсӣ баҳшида шуда, дар тавсифи низоми давлатдории дунявӣ, хусусиятҳо ва принсипҳои амалишавии он ва ҳалли масъалаҳои гуногуни инкишоф ҷойгоҳи маҳсус пайдо менамояд. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити кунунӣ ба ҳайси давлати дунявӣ баромад намуда, давраи самтирии инкишофи стратегӣ ва ташаккули суботи сиёсию иҷтимоии ҷомеаро аз сар мегузаронад. Дар чунин раванд омӯзиши масъалаи мазкур саривақтӣ ва рӯзмарра мебошад. Таҳқиқи васеи масъалаи давлат ва низоми инкишофи он яке аз мавзуи асосӣ дар низоми донишҳои сиёсӣ ба ҳисоб меравад. Аз ин ҷост, ки таҳқиқи падидай давлати дунявӣ дар раванди сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон, масъалаҳо, маҳсусиятҳо ва дурнамои инкишофи он аҳамияти маҳсус пайдо намуда, дар таҳқиму такмили низоми нави давлатдории дунявӣ ҷойгоҳи хосаро касб менамоянд.

Кори диссертационии Ф.Н. Яқубзода дар мавзуи «Давлати дунявӣ ва хусусиятҳои муҳимми он дар замони тағйирпазирии ҷомеа (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ пешниҳод шудааст, бо шиносномаи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ, ки аз рӯйи он ба Шурии диссертационӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии атtestatсionии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-уми ноябрини соли 2021, таҳти №311/01 ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Саҳми илмии муаллиф дар омӯзиши масъалаи мазкур назаррас аст. Вай тавонистааст, ки масъалаҳоро дуруст мураттаб сохта, пешниҳодоти амалӣ ва пешбинихо илмиро дар мавриди масъалаҳои таҳқиқшаванд аброз намояд. Муаллиф дар рафти таҳқиқи масъалаҳои гуногуни назариявию амалии давлати дунявӣ, асарҳои зиёди олимони хориҷиву ватаниро истифода намуда, кӯшидааст, ки онҳоро ба сифати манбаъ ва захираҳои сатҳи гуногун истифода намояд. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои навгониҳои илмӣ мебошад. Дар диссертатсия нуктаҳои илмие ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, ки онҳо дар замони муосир навгонии илмӣ маҳсуб меёбанд. Натиҷа ва нуктаҳои навини илмии ба ҳимоя пешниҳодшуда саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳанд. (Саҳ. 18-22).

Муаллиф мақсади асосии таҳқиқоти диссертациониро дуруст муайян намуда, таҳлили назариявию методологӣ ва сиёсию амалии ташаккул, моҳият ва мазмуни ғояи низоми давлатдории дунявиро дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом додааст. Ӯ тавонистааст вазифаҳои асосии омӯзиши масъаларо дар доираи мақсади асосии кори диссертационӣ муайян намуда, онҳоро ҳамчун низоми амалӣ гардонидани мақсади асосӣ нишон диҳад.

Дар кори диссертационӣ натиҷаҳои илмӣ мушаххасан нишон дода шудаанд, ки онҳо аз сатҳи зарурии рӯовариҳои илмию таҳқиқотии муаллиф дарак медиҳанд. Навгонии илмии таҳқиқот собит месозанд, ки ба низоми давлатдори миллӣ равандҳо ва падидаҳои гуногун ҳам ҳаёти дохилий ва ҳам муносибатҳои байниҳамдигарии акторҳои муҳталифи низомҳо ва муносибатҳо таъсир мебахшанд. Дар рафти таҳқиқот ҳусусиятҳои назариявию методологии масъала ва ҷанбаҳои амалии он вобаста ба шароити Тоҷикистон мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд ва чунин муносибат натиҷаи назаррасро дарёфтааст.

Муаллиф навгониҳои рисолаи илмиро вобаста ба масъалаҳои таҳқиқ дар доираи проблемаҳои зерин муайян намудааст: манбаъҳои назариявии концепсияи давлати дунявӣ вобаста ба рушди глобалии олами муосир таҳқиқ гардидаанд; мағҳумҳо, мазмун ва мундариҷаи давлати дунявӣ ва ҳусусиятҳои он тавсифи нав пайдо намуда, ҳолатҳои гуногуни истифодай онҳо муқаррар шудаанд; соҳтор ва системаи инкишофи низоми давлатдории дунявии Тоҷикистон таҳлили васеъ пайдо намуда, барои рушди он пешниҳодоти мушаххас ба миён гузошта шудааст; низоми таъсиррасониҳои ниҳодҳои ҷамъиятӣ дар рушди давлати дунявӣ муайян гардидаанд; масъалаҳо ва мушкилиҳои

инкишофи мутаносиби низоми давлатдории дунявий муайян гардида, ҳолатҳои ҳалли онҳо нишон дода шудаанд.

Диссертант тавонистааст, ки аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқотро дар шакли содаю фаҳмо ва ба таври барҷаста нишон диҳад. Ӯ бештар ба андешаҳо ва хулосаҳои муҳаққиқон рӯ оварда, мавқеи худро асоснок намуда, дар мавриди ҳалли масъалаҳо ва роҳҳои дарёфти инкишофи мутаносиб ва босуботи ҷомеа андешаҳои судманд баён намудааст. Инчунин, муаллиф аз манбаъҳо ва санадҳои гуногуни ҳокимияти олии мамлакат истифода намуда, андешаҳо ва коркардҳои хешро асоснок намудааст. Махсусан, ҳангоми таълифи рисолаи диссертатсионӣ аз асарҳо ва Паёмҳои Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври васеъ истифода намуда, андешаҳои хешро тақвият бахшидааст. Ӯ тавонистааст, ки манбаъҳои сатҳи гуногунро мавриди истифодаи самаранок қарор диҳад.

Дар зимни ин имкон дорад, ки маводҳои диссертатсијро дар раванди идоракуни давлатӣ ва амалигардонии сиёсати соҳавӣ дар шароити Тоҷикистон бо мақсади таъмини самараноки инкишофи мамлакат истифода намуд. Инчунин, маводҳои рисолаи диссертатсионӣ ҳангоми таълими илмҳои сиёсӣ дар доираи предметҳои гуногуни таълими истифода мешаванд.

Амиқии маълумот, коғӣ будани маводҳои таҳқиқотӣ, коркарди натиҷаҳои онҳо ва ҳаҷми интишорот, таҳлилҳо ва натиҷагириҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ сабит месозанд, ки рисола дараҷаи зарурии эътимоднокиро пайдо намудааст. Хулоса ва тавсияҳо, ки дар ҷамъбости рисола омадаанд дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва таҷрибавӣ таҳия гардидаанд.

Автореферат ва корҳои илмие, ки дар мавзуи таҳқиқотӣ чоп гардидаанд мазмуни асосии рисолаи диссертатсиониро ба таври зарурӣ инъикос менамоянд. Нуктаҳои асосии таҳқиқот дар 16 мақолаҳои илмӣ баён гардидаанд, ки аз онҳо 8 мақола дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандай Комиссияи олии атtestатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба табъ расидаанд. Ҳамчунин, нуктаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар конференсияҳо ва семинарҳои гуногуни илмию амалии донишгоҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ аз ҷониби муаллиф дар шакли маърӯза пешниҳод гардидаанд. Дар интишорот натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқот ва тавсияҳои муаллиф инъикоси худро ёфтаанд.

Диссертатсия аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, ду боб, ки дарбаргирандаи шаш зербоб аст, баррасии натиҷаҳо, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат мебошад.

Боби якуми диссертатсия – «Асосҳои назариявию методологии омӯзиши масъалаи давлати дунявий» аз ду зербоб иборат аст. Дар зербоби аввали боби якум муаллиф ба масъалаҳои методологияи таҳқиқи давлат машғул гардида, хусусиятҳои концептуалии давлати дунявий, ҳамчун типи нави давлатдорӣ, масъалаҳои асосии инкишофи давлати дунявиро дар шароити муосир мавриди таҳлил қарор додааст.

Дар зербоби якуми боби якуми рисола муаллиф дар бораи давлатдории дунявий ва хусусиятҳои асосии он, масъалаҳои назариявий ва методологии инкишофи он таваҷҷуҳ намудааст. Дар марҳилаи навбатии инкишофи донишҳои сиёсӣ омӯзиши ҳамаҷониба ва таҳлилу таҳқиқи паҳлӯҳои гуногуни масъалаи давлати дунявий аҳамияти назаррасро соҳиб гардидааст. Олами мутамаддин маҳз бунёди давлати дунявиро яке аз ҳадафҳои асосии раванди демократикунонии ҷомеа ва рушди давлати мутамаддин медонад.

Дар зербоби дуюми боби якум, муаллиф таъкид месозад, ки ҳангоми таҳқиқу таҳлили масъалаҳои давлати дунявий навъи таълимоти гуногун мавриди истифода қарор гирифтааст. Диссертант қайд менамояд, ки дар доираҳои илмӣ инкишофи давлат дар шакл ва навъҳои муҳталиф масъалаи баҳсбарангез мебошад. Диққати асосиро заминаҳо ва омилҳои асосии пайдоиш шаклгирӣ ин ва ё он навъи давлат ташкил медиҳад. Асосан таваҷҷуҳи бештар ба шаклгирӣ ва рушди давлати дунявий равона карда шудааст. Муаллиф қайд менамояд, ки ҳангоми омӯзиш ва таҳқиқ аз сарчашмаҳои гуногуни илмӣ, ки дар шаклҳои гуногун рушду инкишофи давлати дунявиро нишон медиҳад, истифода намудааст.

Муаллиф дар натиҷаи омӯзиши таълимоти гуногун, муайян кардааст, ки асосгузори консепсияи давлати дунявий Николло Макиавелли мебошад. Н. Макиавелли нахуст шуда, муносибати нави илмиро, ки пайдоиши илоҳии давлат ва ҳодисаю равандҳои инкишофи онро рад менамояд, муайян кардааст.

Зербоби сеюми боби якум масъалаҳои асосии инкишофи давлати дунявиро дар шароити муосир дар бар мегирад. Ба андешаи муаллиф дар шароити муосири инкишофи ҳаёти ҷамъиятию сиёсӣ масъалаҳои асосии инкишофи давлати дунявий дар шаклҳои гуногун амалӣ гардонида мешавад. Масъалаҳои асосии инкишофи давлати дунявиро дар шароити муосир озодии вичдон, баробарии иттиҳодияҳои динӣ, амнияти давлатӣ,

тарбияи шаҳрвандӣ, муносибати дину давлат, раванди қабули қарори сиёсӣ, ба амалбарои хизмати давлатӣ ва ғ.

Масъалаҳои асосии рушд ва инкишофи давлати дунявий дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон, маҳсусан давлатҳои мусир ба таври гуногун амалий шуда, муаллиф тавонистааст онҳоро дар муқоиса бо таҷрибаи Тоҷикистон таҳлил намояд.

Боби дуюми диссертатсия - «Хусусиятҳои ташаккулёбии давлати дунявий дар замони соҳибистикӯлӣ» ба омӯзиши масъалаҳои шаклгирии давлати дунявий дар шароити Тоҷикистони мусир, заминаҳои сиёсӣ ва ҳуқуқии ташаккули давлати дунявий дар марҳилаи гузариши сиёсӣ ва шароити ба даст овардани истиқлолият мавриди истифода қарор гирифтааст.

Зербоби якуми боби дуюм хусусиятҳои ташаккулёбӣ ва рушди давлати дунявий дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар бар гирифта, ба заминаҳои рушду инкишофи низоми давлатдории дунявий дар таҷрибаи Тоҷикистон баҳшида шудааст. Омӯзиш ва таҳлили қисмати мазкур нишон медиҳад, ки давлати дунявий ин давлатест, ки дар он мустақилият ва соҳибихтиёрии институтҳои давлатӣ дида мешавад. Барои ба вучуд овардани чунин шароит, фазои озод, роҳ надодан ба ҳатмигардонии фаъолияти ягон дин ва ҷудоии иттиҳодияҳои динӣ аз сиёsat мебошад.

Зербоби дуюми боби дуюм «Заминаҳои сиёсӣ ва ҳуқуқии ташаккули давлати дунявий дар шароити соҳибистикӯлии Тоҷикистон» ба омӯзиши заминаҳои сиёсию ҳуқуқии ташаккули низоми давлатдории наини дунявий дар даврони соҳибистикӯли мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Ба ақидаи диссертант заминаҳои нахустини рушди давлати дунявий дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз даврони ҳокимияти Шуравӣ маншъ мегирад. Иттифоқи Шуравӣ ин нахустин навъи соҳти давлатдорие буд, ки мардуми тоҷикро аз ҷаҳолат, хурофотпарастӣ, догмаҳои динӣ, бенизомӣ, беҳокимиятӣ ва аз шакли бади идоракуни «амирий» бароварда, дар як системаи мукаммали ҷамъиятӣ бо арзишҳои мутамаддин ворид намуд. Дар ин қисмати диссертатсия заминаҳои сиёсӣ – ҳуқуқии рушди низоми давлатдории дунявий дар шароити соҳибистикӯлии Тоҷикистон таҳлили дуруст ёфтааст.

Зербоби сеюми боби дуюм «Мушкилот ва дурнамои рушди давлати дунявий дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» буда, монеаҳо, мушкилот, масъалаҳои асосии инкишоф ва дурнамои рушди давлати дунявий, татбиқи принципҳои он дар Тоҷикистон мавриди арзёби қарор гирифтааст.

Мушкилоти рушди давлати дунявий ва ҳолати мусоиди инкишофи Тоҷикистонро ба инобат гирифта, аниқ дарк намудан зарур аст, ки раванди бунёди давлати дунявий дар ҷомеа бо вижагиҳои маҳсуси худ ташаккул ёфта истодааст. Мушкилоте ба монанди экстремизми динӣ, терроризми динӣ, маданияти рушднаёftai қисме аз шаҳрвандон, дарки нодурусти мохияти низоми давлатдории дунявий ва муҳолифатҳои гуногуне, ки дар ҷомеаи тоҷик буданд ва то андозае мавҷуданд ҳалли оқилонаро талаб доранд.

Бунёди низоми давлатдории дунявий дар Тоҷикистон бо ҳусусиятҳои миллии худ рушд ёфта, мардуми Тоҷикистон барои хубтару беҳтар амалий шудани чунин як типи дунявияти муътадил аз ҳамаи имконот самаранок истифода менамоянд.

Хулосаву натиҷаҳо ва тавсияҳои пешниҳоднамудаи диссертант аҳамияти муҳимми илмию назариявий ва амалиро соҳибанд, зоро онҳо барои муайян кардани сamtҳои асосии рушди сиёсии низоми давлатдории дунявий, роҳ ва воситаҳои такмили онҳо мусоидат менамоянд.

Бо вучуди ҳамаи ин муваффақиятҳо дар рисолаи Яқубзода Ф.Н. баъзе норасогиҳо мавҷуданд, аз ҷумла:

1. Муаллиф дар рафти таҳқиқоти худ аз сарчашмаҳои илмии классикони Шарқӣ нисбати низоми давлатдории дунявий дар сатҳи зарури истифода набурдааст.

2. Диссертант барои бунёди давлати дунявий ва мустаҳкамнамоии арзишҳои он, дар саҳифаи 45 амалинамоии якчанд уҳдадориҳоро лозим медонад. Аммо мушаххас намегӯяд, ки ин уҳдадориҳоро (кӣ ва чигуна) қадом институти асосӣ бояд амалий намояд.

3. Диссертант дар рафти омӯзиш ва таҳқиқи масъала ба масъалаҳои умумии инкишофи давлат таваҷҷуҳ намудааст. Ҳуб мешуд, ки таҳқиқи масъала аз омӯзиши худи масъалаҳои гуногуни низоми давлатдории дунявий оғоз мегардид.

4. Муаллиф заминаи асосии пайдоиши давлати дунявиро ба натиҷаи амали шудани равандҳои секуляристӣ ва модернизатсионӣ пайваст

мекунад. Аммо ноуҳдабарои, ғайримақсаднок ва истисморкунанда шакл гирифтани ҳокимияти теократиро кам қайд мекунад.

Дар маҷмуъ, эродҳои мазкур наметавонанд ба мазмуну мундариҷаи диссертатсия таъсири манғӣ расонида, арзиши илмии онро коста гардонанд.

Хулоса рисолаи диссертационии Яқубзода Ф.Н. дар мавзӯи «Давлати дуняйӣ ва хусусиятҳои муҳимми он дар замони тафйирпазирии ҷомеа (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» ба талаботи банди 31ва 33-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори шарафёб гаштан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ мебошад.

Тақриз ба талаботи банди 79-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Тақризи мазкур дар маҷлиси васеи кафедраи сиёsatшиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идорақунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 02.02.2023, суратмаҷлиси №7 муҳокима ва тасдиқ карда шудааст.

Дар маҷлиси кафедра 9 нафар иштирок намуданд. Натиҷаи овоздихӣ: «тарафдор» – 9 нафар, «муқобил» – нест, «бетараф» – нест.

Раиси маҷлис:

Номзади илмҳои таърих, дотсент

Мудири кафедраи сиёsatшиносӣ
ва робита бо ҷомеа



Файзов Н. Н.

Омодасози лоиҳаи тақриз:

н.и. с., дотсент



Тураева З.Ю.

Котиби маҷлис:
Муаллими қалони кафедра



Имомназарова М.И.

Имзои Файзов Н.Н -ро тасдиқ мекунам:
Сардори Раёсати қадрҳо, коргузорӣ
ва корҳои маҳсуси АИД - и назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон



Ҳамидов Ш.Б.

Суроғаи муассиса:
734003, ш. Душанбе, к. Сайд Носир 33
Тел: (+992 37) 224-17-86, факс: 224-89-45,
e-mail: info@apa.tj